

Przewrót majowy – zamach na demokrację czy konieczność?

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Prezentacja multimedialna
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: *Konstytucja marcowa*. Cytat za: tekst dostępny online, Strona Główna Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, isap.sejm.gov.pl.

- Źródło: *Nowela sierpniowa*. Cytat za: tekst dostępny online, Strona Główna Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, isap.sejm.gov.pl.
- Źródło: *Przemówienie Józefa Piłsudskiego w Sejmie 29 maja 1926 roku*, dostępny w internecie: jpilsudski.org.
- Źródło: Janusz Cisek, dostępny w internecie: dzieje.pl.
-
- Źródło: Ignacy Mościcki. Cytat za: Artykuł *Ignacy Mościcki*, Wikpedia.org.
- Źródło: Antoni Czubiński.

Przewrót majowy – zamach na demokrację czy konieczność?

Józef Piłsudski na moście Poniatowskiego przed spotkaniem z prezydentem RP Stanisławem Wojciechowskim, 12 maja 1926 r.

Źródło: Marian Fuks, 1926, Wikimedia Commons, domena publiczna.

„I staję do walki, tak jak poprzednio, z głównym złem państwa: panowaniem rozwydrzonych partyj i stronnictw nad Polską, zapominaniem o imponderabiliach, a pamiętaniem tylko o groszu i korzyści”* – uzasadniał marszałek Józef Piłsudski przejmując władzę w maju 1926 roku. Zaledwie trzy lata wcześniej wycofał się z życia politycznego i zamieszkał w podwarszawskiej rezydencji w Sulejówku. Jednak nie mogąc bezczynnie przyglądać się „sejmowładztwu” oraz kolejnym zmianom rządów, postanowił nielegalnie przejąć władzę.

*Źródło: Józef Piłsudski, Gazeta *Kurier Poranny*, 11.05.1926 r., tekst dostępny na portalu Dzieje.pl

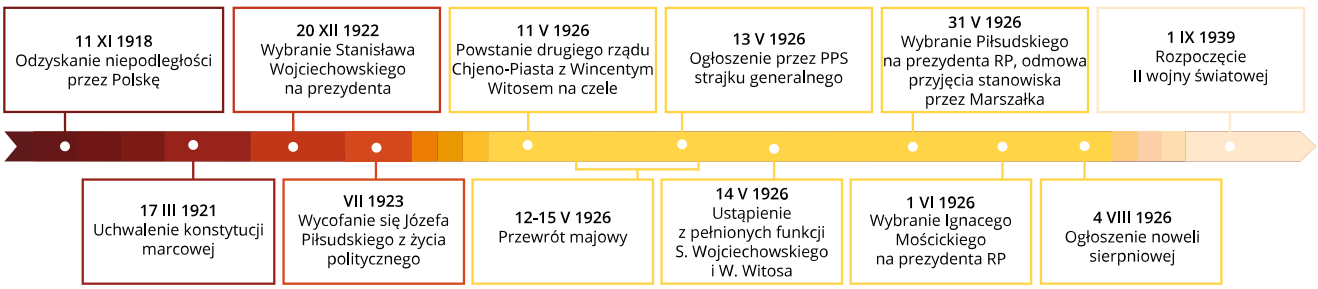

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, dlaczego Józef Piłsudski zdecydował się na przeprowadzenie zamachu majowego.
- Ocenisz konsekwencje przewrotu majowego.
- Wskażesz argumenty „za” i „przeciw” decyzji Józefa Piłsudskiego.

Przeczytaj

Przyczyny przewrotu majowego

Willa Milusin, rezydencja Józefa Piłsudskiego w Sulejówku; obecnie budynek jest siedzibą Muzeum Józefa Piłsudskiego.
Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Zaledwie kilka lat po odzyskaniu niepodległości rozdrobnione ugrupowania polityczne pogrążały się w kolejnych konfliktach. Niemożność wyłonienia skutecznej koalicji w parlamencie oraz częste zmiany rządów prowadziły do destabilizacji państwa zarówno wewnątrz niego, jak i na arenie międzynarodowej. W 1922 r. Rosja Sowiecka i Republika Weimarska podpisały w Rapallo umowę międzynarodową. W 1925 r. Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Belgia i Włochy zawarły pakiet porozumień, w których Niemcy udzieliły gwarancji pokojowych swoim zachodnim sąsiadom i zapewniły nienaruszalność zachodnich granic, nie wspominając o granicach z Rzeczpospolitą. Sytuację Polski pogorszyła wojna celna z Republiką Weimarską trwająca w 1925 r., kiedy to Niemcy wstrzymały import węgla z województwa śląskiego, podniosły cło na towary z Polski, a na niektóre produkty nałożyły embargo. W tym samym roku wystąpił w Polsce kryzys walutowy i bankowy - załamanie się polskiej waluty i gwałtowny odpływ depozytów bankowych. Bezpośrednią przyczyną decyzji o przejęciu władzy przez Józefa Piłsudskiego było powstanie drugiego rządu Chjeno-Piasta (chadecji, endecji i PSL-Piast), z Wincentym Witosem na czele, 11 maja 1926 roku.

Tego samego dnia ukazał się wywiad z Marszałkiem na łamach „Kuriera Porannego", którego nakład skonfiskowano. Piłsudski stawiał tam ostrą diagnozę polskiego życia politycznego. Od dawna już krytykował tzw. sejmowładztwo i częste zmiany gabinetów, które uniemożliwiały sprawne funkcjonowanie państwa. Jednak nie tylko on był niezadowolony z sytuacji w państwie. Częste antyrządowe demonstracje ludności ukazywały powszechny brak zaufania do aparatu państwowego.

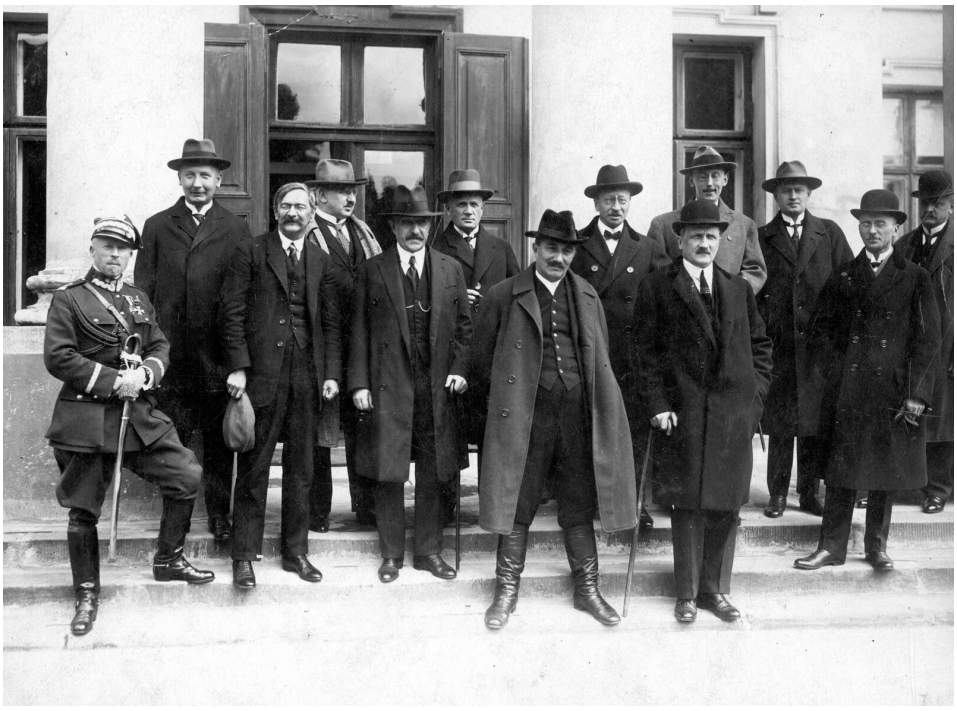

Trzeci rząd Wincentego Witosa. Był to już piętnasty rząd w ciągu niecałych ośmiu lat istnienia II Rzeczypospolitej.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

„Oburzała mnie specjalnie absolutna bezkarność wszystkich nadużyć w państwie i wzrastająca coraz bardziej zależność państwa od wszystkich »nuworyszów«, którzy na równi ze mną i wielu ludźmi przyszli do państwa polskiego ubodzy i zdążyli kosztem państwa i kosztem wszystkich obywateli w kilka krótkich lat wyrosnąć na potentatów pieniężnych, chcąc, by ku hańbie naszej ojczyzny państwo we wszystkich drobiazgach zależało od nich. Ostatnim momentem, który mnie zmusił do decyzji, było utworzenie rządu przypominającego mi bezecnej pamięci rząd, z powodu którego wyszedłem ze służby państwowej, nie chcąc swoim imieniem i służbą popierać ludzi, którzy, zdaniem moim, brali udział w najcięższej zbrodni, dokonanej na Polsce – zabójstwie Prezydenta Rzeczypospolitej, Gabriela Narutowicza, mego zresztą osobistego przyjaciela”* – wspominał Józef Piłsudski, wskazując na bezpośrednie przyczyny swojej decyzji o przejęciu władzy. Przed zamachem majowym Józef Piłsudski był postrzegany przez znaczną część Polaków jako „wódz” przebywający na dobrowolnym, wewnętrznym wygnaniu, zmuszony do tego przez szykany centroprawicy. Otoczenie Marszałka umiejętnie podtrzymywało tę legendę. Piłsudski mógł jednak nadal liczyć na poparcie partii lewicowych - PPS, PSL „Wyzwolenie” oraz Stronnictwa Chłopskiego. Wiernym zapleczem Marszałka byli także dawni żołnierze Legionów oraz duża część kadry oficerskiej Wojska Polskiego, wywodząca się z okresu wojny polsko-bolszewickiej. Umacnianiu pozycji Piłsudskiego służyły coroczne zjazdy legionistów.

*Źródło: Józef Piłsudski, Gazeta *Ilustrowany Kuryer Codzienny*, 24.05.1926 r., test dostępny na portalu Rzeczpospolita.pl

Przewrót majowy

Rankiem 12 maja 1926 roku w Rembertowie rozpoczęła się koncentracja sił wojskowych podporządkowanych J. Piłsudskiemu i ich wymarsz do Warszawy. Dowódcą mianowany został Gustaw Orlicz-Dreszer. Mimo iż żołnierzom rozdano ostrą amunicję, nie spodziewano się tak poważnych starć.

Gustaw Orlicz-Dreszer (1889–1936).
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Około godziny 17 doszło do historycznego spotkania Józefa Piłsudskiego z prezydentem Stanisławem Wojciechowskim na moście Poniatowskiego. Szczegółowa treść rozmowy jest tajemnicą, jednak zachowała się krótka relacja prezydenta: „Nadjechało auto z Piłsudskim i paroma oficerami. Zbliżył się on do mnie sam. Powitałem go słowami: »Stoję na straży honoru Wojska Polskiego«, co widocznie wzburzyło go, gdyż uchwycił mnie za rękę i zduszonym głosem powiedział : »No, no, tylko nie w ten sposób«. Strząsnąłem jego rękę, nie dopuszczając do dyskusji: »Reprezentuję tutaj Polskę, żądam dochodzenia swych pretensji na drodze legalnej«. »Dla mnie droga legalna zamknięta« – wyminął mnie i skierował się do stojącego kilka kroków za mną szeregu żołnierzy”*.

*Źródło: cytat dostepny w artykule *Przewrót majowy – o krok od wojny domowej*, polskieradio.pl

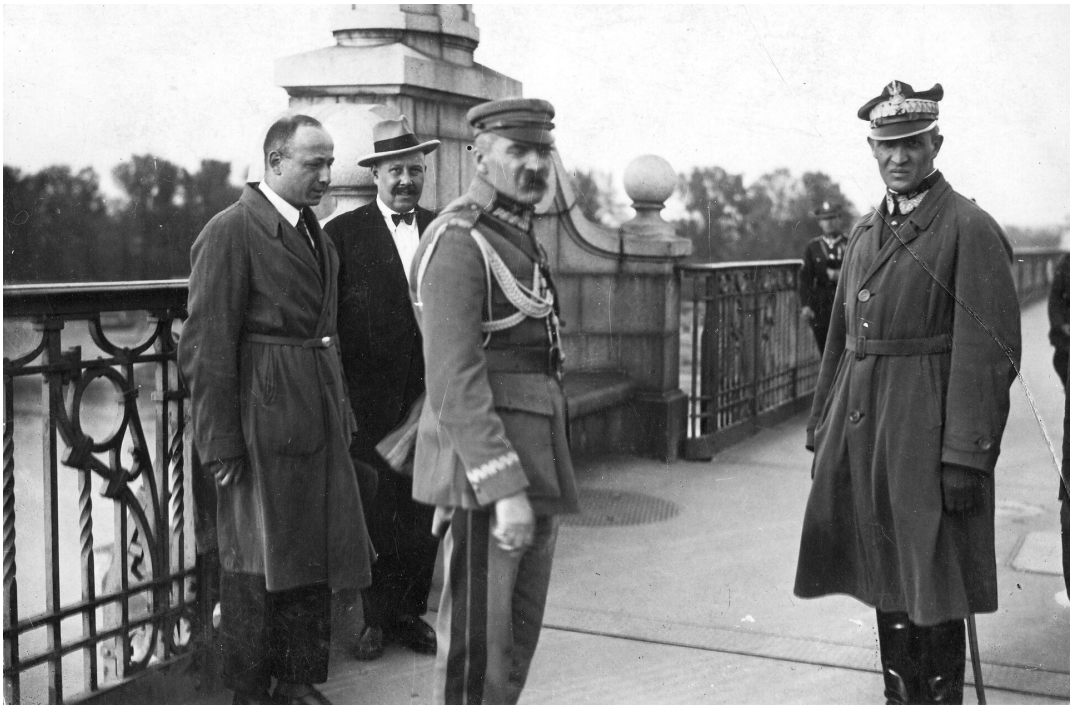

Józef Piłsudski z gen. Gustawem Orlicz-Dreszerem na moście Poniatowskiego przed spotkaniem z prezydentem Stanisławem Wojciechowskim, 12 maja 1926 r. Dlaczego do spotkania doszło akurat na tym moście?
Źródło: Marian Fuks, , domena publiczna.

Wieczorem oddziały wierne Piłsudskiemu wkroczyły na plac Zamkowy od strony mostu Kierbedzia. To tam doszło do pierwszych strzałów. Rząd wprowadził stan wyjątkowy w całym województwie i został zmuszony do przeniesienia się do Belwederu.

Walki trwały w kolejnych dniach i z każdą chwilą wzrastała przewaga wojsk Marszałka. 13 maja 1926 roku Polska Partia Socjalistyczna ogłosiła strajk generalny, mający stanowić manifestację poparcia dla Józefa Piłsudskiego. Strajkowali m.in. kolejarze, którzy utrudnili sprowadzenie pomocy militarnej przez rządzących z innych części kraju. Wobec rozlewu krwi – nie tylko żołnierzy, ale również cywilnej ludności Warszawy – a także beznadziejnego położenia zarówno rząd Wincentego Witosa, jak i Stanisław Wojciechowski ustąpili z pełnionych funkcji 14 maja 1926 roku. Władza prezydenta przeszła w ręce marszałka Sejmu Macieja Rataja, który w porozumieniu z Józefem Piłsudskim ogłosił zawieszenie broni.

Konsekwencje przewrotu majowego

Zamach majowy zakończył epokę rządów parlamentarno-gabinetowych w Polsce. 15 maja powstał nowy rząd Kazimierza Bartla, w którym Piłsudski objął tekę ministra spraw wojskowych. Wbrew przewidywaniom jednak Józef Piłsudski nie zdecydował się na rozwiązanie Sejmu i Senatu.

“ Przemówienie Józefa Piłsudskiego w Sejmie 29 maja 1926 roku

Warunki tak się ułożyły, że mogłem nie dopuścić was do sali Zgromadzenia Narodowego, kpiąc z was wszystkich, ale czynię próbę, czy można jeszcze w Polsce rządzić bez bata. Nie chcę uczynić nacisku, ale ostrzegam, że sejm i senat są instytucjami najbardziej znienawidzonymi w społeczeństwie. Róbcie raz jeszcze próbę. Nacisku nie będzie. Żadna siła fizyczna nie zaciąży nad wami. Dałem gwarancję swobodnego obioru Prezydenta i słowa dotrzymam, ale ostrzegam, nie zawierajcie z kandydatem na Prezydenta układów partyjnych. Kandydat na Prezydenta musi stać ponad stronnictwami, winien umieć reprezentować cały naród. Wiedzcie, że w przeciwnym razie nie będę bronił sejmu i senatu, gdy dojdzie do władzy ulica. Nie może w Polsce rządzić człowiek pod terrorem szuj i temu się przeciwstawiam.

Źródło: *Przemówienie Józefa Piłsudskiego w Sejmie 29 maja 1926 roku*, dostępny w internecie: jpilsudski.org.

Rząd Kazimierza Bartla.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

31 maja Zgromadzenie Narodowe wybrało Józefa Piłsudskiego na prezydenta RP. Tą decyzją przewrót został zalegalizowany. Jednak Marszałek nie przyjął stanowiska, ponownie (podobnie jak w 1922 r.) podając argumenty o słabych kompetencjach prezydenta nadanych przez konstytucję marcową. Zaproponował kandydaturę nikomu nieznanego Ignacego Mościckiego, który wygrał w głosowaniu z kandydatem prawicy Adolfem Bnińskim stosunkiem głosów 292 do 193.

> **Ignacy Mościcki**
>
> Wiadomość o wyborze Piłsudskiego na prezydenta zastała mnie w Warszawie i cieszyłem się z tego wespół z innymi piłsudczykami. Jednak tego samego dnia, około północy, gdy udałem się na spoczynek, otrzymałem nagle z niemałym przerażeniem wiadomość telefoniczną od premiera Bartla, że Piłsudski wyboru nie przyjął, a mnie zaproponował jako swego kandydata. Nocy tej oczu nie zmrużyłem, zestawiając swój bilans życiowy. Czułem, że zakreślona konstytucją marcową rola prezydenta nie zdoła mi dać żadnego zadowolenia. Uważałem się przy tym za najmniej powołanego do zajmowania stanowiska związanego głównie z reprezentacją. Ja, którego życie całe było pełne wydarzeń i niezwykle czynne, który od blisko 30 lat z wielką energią i dużym powodzeniem oddawałem się pracy naukowo-twórczej, miałem nagle z tym wszystkim zerwać.

> Nazajutrz rano, po koszmarnej nocy, opanowałem się już zupełnie; byłem przygotowany na wszystko, a przyjęcie wyboru w tych warunkach uważałem za obowiązek wobec narodu. Wiedziałem, że nie tylko nie będę przeszkadzał w pracy Piłsudskiemu, ale przeciwnie, będę się starał być mu możliwie pomocnym.
>
> Źródło: Ignacy Mościcki. Cytat za: Artykuł *Ignacy Mościcki*, Wikpedia.org.

Zaprzysiężenie Ignacego Mościckiego.
Źródło: Leon Jarumski, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kilka miesięcy później, 4 sierpnia 1926 r., ogłoszono tzw. nowelę sierpniową, zmieniającą niektóre postanowienia obowiązującej dotychczas konstytucji marcowej. Ustawa ta miała przede wszystkim zwiększyć uprawnienia prezydenta (zyskał on prawo do odwołania obu izb parlamentarnych na wniosek Rady Ministrów oraz do wydawania rozporządzeń), jednocześnie ograniczając rolę Sejmu w życiu politycznym, regulowała też sprawy budżetowe.

Słownik

Belweder

rezydencja prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

nowela sierpniowa

ustawa o zmianie Konstytucji z 17 marca 1921 r., wzmacniała władzę wykonawczą prezydenta

sanacja

(łac. *sanatio* – uzdrowienie) w Polsce międzywojennej: obóz zwolenników Józefa Piłsudskiego

sejmowładztwo

nadmierny wpływ sejmu na rządzenie państwem

Zgromadzenie Narodowe

wspólne zgromadzenie Sejmu i Senatu pod przewodnictwem marszałka Sejmu

Słowa kluczowe

Józef Piłsudski, przewrót majowy, sanacja, sejmowładztwo, dzieje II Rzeczypospolitej

Bibliografia

Wielka historia Polski, tomy 1–10; Oficyna Wydawnicza FOGRA, Kraków 2016.

Seria *Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011–2019.

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją i wykonaj kolejne polecenia.

1

12 maja 1926, marszałek Józef Piłsudski przed spotkaniem z prezydentem RP Stanisławem Wojciechowskim na moście Poniatowskiego. Od lewej: Kazimierz Stamirowski, Marian Żebrowski, Gustaw Orlicz-Dreszer, Józef Piłsudski, Władysław Jaroszewicz i Michał Galiński.
Autor:Marian Fuks, źródło: Wikipedia.pl, domena publiczna

2

Trwa wczytywanie danych...

„Relacja por. Henryka Piątkowskiego, dowódcy batalionu Oficerskiej Szkoły Piechoty:
Gdy przyszedłem na wiadukt prowadzący do mostu, […] zameldowałem się u Prezydenta jako dowódca szpicy. Prezydent wydał mi osobiście rozkaz: „Ma pan porucznik zamknąć most i nikogo do miasta nie wpuścić".
Odpowiedziałem: „Rozkaz, Panie Prezydencie" i ustawiłem dwa lkm-y na miejscu, rozsypując część podchorążych w tyralierę, częścią zaś usunąłem tłum, który zebrał się na wiadukcie koło Prezydenta. […] W pewnej chwili zobaczyłem, jak od strony Pragi zbliżył się samochód […] Wysiadł marszałek Piłsudski w swym błękitnym, marszałkowskim mundurze. […] Podszedłszy do Prezydenta, zasalutował i zaczął do niego mówić. Pierwszych zdań nikt zdaje się nie słyszał. […] Kiedy podeszliśmy bliżej, widziałem i słyszałem następującą scenę. Marszałek, trzymając lewą rękę w kieszeni spodni, prawą rękę położył na klapie narzutki Prezydenta i głębokim głosem z akcentem prośby mówił: „Panie Prezydencie, niech mnie Pan przepuści". Na to Prezydent odpowiedział: „Nie mogę, Panie Marszałku, tu chodzi o Polskę". Na to Marszałek: „Ależ, Panie Prezydencie, właśnie dlatego, że chodzi tu o Polskę, ja tam muszę iść — niech mnie Pan przepuści! Zaręczam Panu, że ani Panu nic się nie stanie, ani tym żołnierzom (tu wskazał na nas) nic się nie stanie, niech mnie Pan przepuści". Prezydent Wojciechowski stuknąwszy laską o bruk powiedział dobitnie: „Nie, nie mogę, Panie Marszałku!". Wówczas Marszałek włożył prawą rękę do kieszeni, a lewą wyjąwszy uchwycił Prezydenta za klapę narzutki i, jakby odsuwając go na bok, ruszył ku wojsku. Minął szpicę i podszedł do mjr. [Mariana] Porwita i kpt. Rzepeckiego i rozmawiał chwilę z nimi. Nie uzyskawszy ich zgody na wpuszczenie do stolicy, zbliżył się do małej kolumny podchorążych starszego rocznika, stanowiących obsługę lkm-ów. […]

Kiedy to spostrzegłem, skoczyłem między Marszałka a tych podchorążych starszego rocznika i krzyknąłem: „Kordon w poprzek mostu, nie przepuścić Pana Marszałka!”. Zaś kpt. Franciszek Pająk zakomenderował: „Ładuj broń!”. Chociaż podchorążowie mieli już broń naładowaną, trzasnęli zamkami karabinów. Wówczas Marszałek uchwycił mnie za przegub prawej ręki i rzekł: „Cóż to, dziecko, do mnie będziesz strzelał?”. Patrząc Marszałkowi w oczy odpowiedziałem: „Tak jest, Panie Marszałku! Mam rozkaz Pana Prezydenta i jeszcze jeden krok, a każę strzelać!”. Widziałem twarz Marszałka tuż przy swojej. Był blady. Oczy miał obwiedzione czerwonymi obwódkami i duże zmęczenie przebijało z jego twarzy. Ale jeszcze nie rezygnował. Zwrócił się bezpośrednio do podchorążych z zapytaniem: „Dzieci, nie przepuścicie mnie?”. Kilka głosów podchorążych odezwało się: „Nie, Panie Marszałku, mamy taki rozkaz Pana Prezydenta”. ”

Henryk Piątkowski, *Wspomnienia z „wypadków majowych” 1926 roku (i dyskusja na ten temat)*, „Bellona”, z. III, 1961, [cyt. za:] Agnieszka Knyt, Warszawa 1926: Przewrót w maju, „Karta” nr 48, 2006.

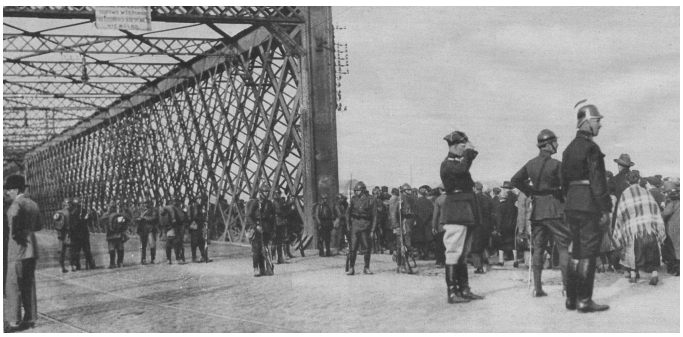

3

Most Kierbedzia
źródło: Wikipedia.pl, domena publiczna

„Płk Ludwik Kmicic-Skrzyński, dowódca 1 pułku strzelców konnych:
„Byliśmy [wojska wierne Piłsudskiemu] w okresie wyczekiwania i bezczynności… Czekaliśmy… Przeciwległy [zachodni] brzeg Wisły był obsadzony przez piechotę. Po pewnym czasie ruszył do natarcia przez most jakiś oddział piechoty [wierny Piłsudskiemu]. Rozległy się pierwsze strzały… a następnie przemówiła artyleria [wierna rządowi z tamtej strony mostu. Strzelała z placu Zamkowego wprost na most. Jedno lub dwa działa. Na moście — paru rannych. Pierwsi zaczęli strzelać z tamtej strony. Przynajmniej tak było koło mostu Kierbedzia, a zdaje się jeszcze nigdzie nie było działań… Powtórzony atak [wojsk Piłsudskiego] doprowadził do zajęcia placu Zamkowego, Zamku samego i bezpośredniej okolicy. Na ulicach tłumy rozentuzjazmowanych ludzi. Gdzieniegdzie odzywają się okrzyki: „Niech żyje Piłsudski". Ulica Krakowskie Przedmieście, w rejonie gmachu Rady Ministrów, zamknięta podwójnymi szpalerami podchorążaków [wiernych rządowi]. Z obu stron, tj. w kierunku Zamku, jak i Nowego Światu. Podchorążowie stali ramię przy ramieniu z karabinami z nałożonymi bagnetami. Jeden szereg, a za nim w odległości kilku kroków następny"."

Ludwik Kmicic-Skrzyński, *Przewrót Majowy 1926 roku*, Instytut Józefa Piłsudskiego w Londynie, sygn. 24/5/2/1/A.11a, [cyt. za:] Agnieszka Knyt, Warszawa 1926: Przewrót w maju, „Karta" nr 48, 2006.

5

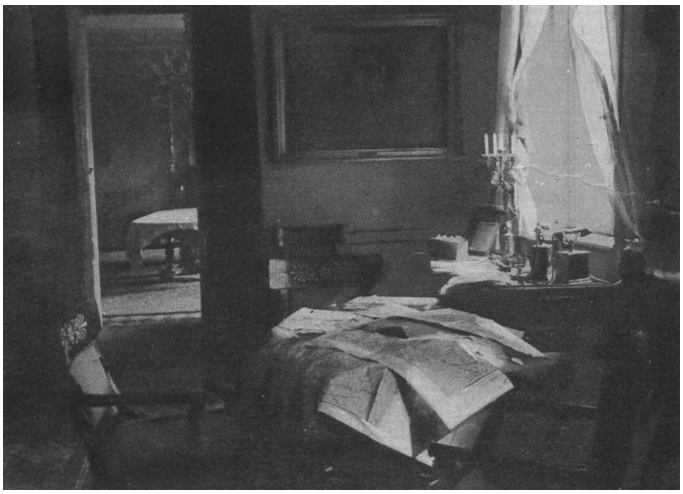

Kwatera wojsk rządowych w Belwederze
źródło: Wikipedia.pl, domena publiczna

6

Premier Wincenty Witos:

„Mimo wszystko, co się działo, Rada Ministrów postanowiła wytrwać. Wiedząc, że w gmachu Prezydium może być już w najbliższej chwili otoczona i uwięziona, postanowiła przenieść się do Belwederu, ażeby mieć osobisty kontakt z prezydentem i pewną swobodę ruchów. Postanowiliśmy wyjechać partiami, by nie zwracać zbytnio na siebie uwagi tłumów, coraz głośniej wyjących i coraz bardziej rozjuszonych. Wyjechałem pierwszy. Zaraz za bramami dziedzińca, jak okiem sięgnąć, widziałem niezliczone tłumy ludności rozkołysane agitacją, patrzące z nienawiścią w stronę siedziby rządu. Przejechać mogłem tylko dzięki temu, że Szkoła Podchorążych utworzyła gęsty szpaler i zajęła wobec naciskających tłumów bardzo zdecydowaną postawę. Okrzyków przeciw sobie przy samym wyjeździe nie słyszałem. Widocznie mnie nie poznano. Wskutek nagromadzonych na ulicach tłumów samochód posuwał się bardzo wolno, musiałem też wysłuchiwać obelżywych okrzyków pod moim i rządu adresem skierowanych.”

Wincenty Witos, *Moje wspomnienia*, t. III, Paryż 1965.

7

Maciej Rataj
źródło: Wikipedia.pl, domena publiczna

Józef Piłsudski:

„Po przybyciu wieczorem do Komendy Miasta zaprosiłem do siebie pana marszałka [Macieja] Rataja i stwierdziłem od razu, że mam już przewagę sił, które wzrastać będą niemal z każdą godziną, lecz że i teraz uniknąć chcę większych wstrząśnień, na co jest jeszcze czas — i dlatego proponuję mu, że jeśli uważa to za potrzebne, by rozpoczął mediacje między mną a Belwederem. Dodałem, iż spieszyć z tym trzeba, gdyż z natury rzeczy już dnia następnego, jeśli mediacje nie będą zakończone w przeciągu nocy, będę musiał iść dalej siłą ze wszystkimi jej konsekwencjami. Pan marszałek Rataj zgodził się ze mną i podjął tę próbę".

Józef Piłsudski, *Pisma wybrane*, Warszawa 1934, [cyt. za:] Agnieszka Knyt, Warszawa 1926: Przewrót w maju, „Karta" nr 48, 2006.

8

Walki w Alejach Jerozolimskich
źródło: Wikipedia.pl, domena publiczna

9

Fragment wspomnień Wincentego Witosa:

„Pan prezydent, precyzując swoje stanowisko, zażądał od Rady Ministrów odpowiedzi na pytanie, czy w związku z wytworzoną sytuacją, zajęciem stolicy państwa przez wojska Piłsudskiego i grożącą przewlekłą wojną domową, należy w dalszym ciągu kontynuować walkę, czy jej zaniechać. Rada Ministrów, która już wcześniej zajmowała się tą sprawą, uznała, że przedłużanie walki w tych warunkach może doprowadzić do wojny pomiędzy poszczególnymi dzielnicami Rzeczypospolitej, że konieczne jest użycie całości wojska do obrony granic państwa, że wreszcie konieczne jest w interesie państwa usunięcie rozdziału dzielącego naród oraz wojsko na dwa wrogie obozy i postanawia, że wobec tego przerwanie walki jest znakiem chwili. W przekonaniu, że nowemu rządowi łatwiej udał się przeprowadzić to zadanie, Rada Ministrów postanowiła zgłosić swoją dymisję. Równocześnie pan prezydent Rzeczypospolitej zakomunikował swoją decyzję co do złożenia urzędu prezydenta na ręce marszałka Sejmu.”

Wincenty Witos, *Moje wspomnienia*, t. III, Paryż 1965.

10

Zbieranie broni przez oddziały wierne Piłsudskiemu pozostawionej przez wojska rządowe pod Belwederem
źródło: Wikipedia.pl, domena publiczna

11

Strony konfliktu:

- Siły podporządkowane Piłsudskiemu - ok. 12 tys. ludzi,

- Siły rządowe - ok. 8 tys. ludzi (z czego w bezpośrednich walkach wzięło udział ok. 5,8 tys.)

Straty:

- Siły podporządkowane Piłsudskiemu - Zginęło: 8 oficerów, 99 szeregowych; Ranni: 26 oficerów, 267 szeregowych

- Siły rządowe - Zginęło: 17 oficerów, 81 szeregowych (plus 10 nierozpoznanych wojskowych); Ranni: 40 oficerów, 274 szeregowych; Cywile: zginęło 164, rannych 314

12

Pogrzeb ofiar przewrotu majowego
źródło: audiovis.nac.gov.pl, domena publiczna

Polecenie 2

Na podstawie tekstów źródłowych opisz przebieg przewrotu majowego. Zachowaj odpowiednią chronologię wydarzeń.

Polecenie 3

Wyjaśnij, dlaczego strona rządowa w końcu się poddała. Podaj przynajmniej 5 argumentów, przemawiających za tym, że warto było zaprzestać walk.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Wskaż wydarzenie, którego dotyczy karykatura oraz dokładną datę. Wskaż postaci przedstawione na obrazku i krótko scharakteryzuj, w jaki sposób przedstawił je autor.

Źródło: Gustaw Rogalski, dostępny w internecie: muzeumkarykatury.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z wypowiedzią historyka.

Prof. Janusz Cisek, dyrektor Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie:

> **Janusz Cisek**
>
> Słuszność decyzji Józefa Piłsudskiego o przewrocie majowym do dziś budzi spory. Myślę, że przewrót majowy był sygnałem dla tych, którzy chcieli pracować dla państwa. Przed 1926 rokiem rządy zmieniały się bardzo często, dochodziło niejednokrotnie do karkołomnych koalicji, np. Chjeno-Piasta (koalicja Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej zwanego Chjeną i Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast" – PAP), a więc stronnictwa konserwatywnego z ludowym. Powodowało to brak stabilizacji w dziedzinie ogólnych kierunków polityki państwowej. W złym stanie była gospodarka […]. Trudno bronić metody zamachu stanu jako środka do naprawiania życia publicznego. Ale trzeba pamiętać, że do takiej sytuacji doprowadziły określone okoliczności. Piłsudski nie był w stanie powrócić do władzy drogą legalną, a państwo się rozkładało.
>
> Źródło: Janusz Cisek, dostępny w internecie: dzieje.pl.

Na podstawie powyższego fragmentu oraz całej lekcji wymień minimum po dwa argumenty „za" i „przeciw" zamachowi.

Argumenty za:

Argumenty przeciw:

Ćwiczenie 4

Dopasuj do zdjęć obszary walk. Wykorzystaj informacje z części Przeczytaj i z prezentacji multimedialnej.

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

Ćwiczenie 5

Wyobraź sobie, że kręcisz film dotyczący przewrotu majowego. Wymień co najmniej 5 źródeł historycznych, które umożliwią Ci jak najwierniejsze odtworzenie wydarzeń historycznych.

Twoja odpowiedź:

Ćwiczenie 6

Porównaj zapisy konstytucji marcowej z nowelą sierpniową. Zaznacz, czy zdanie jest prawdziwe czy fałszywe.

Konstytucja marcowa

Artykuł 26.

Sejm może się rozwiązać mocą własnej uchwały, powziętej większością 2/3 głosów, przy obecności połowy ustawowej liczby posłów. Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać Sejm za zgodą 3/5 ustawowej liczby członków Senatu.

Równocześnie w obu wypadkach z samego prawa rozwiązuje się Senat.

Wybory odbędą się w ciągu 90 dni od dnia rozwiązania: termin ich będzie oznaczony bądź w uchwale Sejmu, bądź w orędziu Prezydenta o rozwiązaniu Sejmu.

Artykuł 44.

Prezydent Rzeczypospolitej podpisuje ustawy wraz z odpowiednimi ministrami i zarządza ogłoszenie ich w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej.

Prezydent Rzeczypospolitej, celem wykonania ustaw i z powołaniem się na upoważnienie ustawowe, ma prawo wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy i zakazy i przeprowadzenie ich użyciem przymusu zapewnić.

Takież prawo w swoim zakresie działania mają ministrowie i władze im podległe.

Każdy akt rządowy Prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów i właściwego ministra, którzy przez podpisanie aktu biorą zań odpowiedzialność.

Źródło: *Konstytucja marcowa*. Cytat za: tekst dostępny online, Strona Główna Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, isap.sejm.gov.pl .

Nowela sierpniowa

Art. 26 ustawy z dnia 17 marca 1921 r. otrzymuje brzmienie następujące:

Prezydent Rzeczypospolitej rozwiązuje Sejm i Senat po upływie czasu, na który zostały wybrane (art. 11). Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać Sejm i Senat przed upływem czasu, na który zostały wybrane, na wniosek Rady Ministrów umotywowanem orędziem, jednakże tylko raz jeden z tego samego powodu. Wybory odbędą się w ciągu 90 dni od dnia rozwiązania, termin ich będzie oznaczony bądź w orędziu Prezydenta o rozwiązaniu Sejmu i Senatu, bądź w uchwale Sejmu lub Senatu. […]

Art. 44 ustawy z dnia 17 marca 1921 r. uzupełnia się następującymi końcowemi postanowieniami:

Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo w czasie gdy Sejm i Senat są rozwiązane, aż do chwili ponownego zebrania się Sejmu (art. 25), wydawać w razie nagłej konieczności państwowej rozporządzenia z mocą ustawy w zakresie ustawodawstwa państwowego. […] Ustawa może upoważnić Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy, w czasie i w zakresie, przez tę ustawę wskazanych, jednakże z wyjątkiem zmiany Konstytucji.

Rozporządzenia, przewidziane w dwóch poprzednich ustępach, będą wydawane z powołaniem się na postanowienie Konstytucji, zawarte w tych ustępach, na wniosek Rady Ministrów i podpisane przez Prezydenta Rzeczypospolitej, Prezesa Rady Ministrów i wszystkich ministrów, oraz ogłoszone w Dzienniku Ustaw. Rozporządzenia te tracą moc obowiązującą, jeżeli nie zostaną złożone Sejmowi w ciągu dni 14 po najbliższym posiedzeniu Sejmu lub jeżeli po złożeniu ich Sejmowi zostaną przez Sejm uchylone.

Źródło: *Nowela sierpniowa*. Cytat za: tekst dostępny online, Strona Główna Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, isap.sejm.gov.pl .

Ćwiczenie 7

Zaproponuj pięć rozbudowanych zagadnień do dyskusji na temat: „Przewrót majowy – zamach na demokrację czy konieczność?".

1

2

3

4

5

Ćwiczenie 8

„Żem zrobił coś podobnego do zamachu stanu i potrafił go natychmiast zalegalizować i żem uczynił coś w rodzaju rewolucji bez żadnych rewolucyjnych konsekwencji” – te słowa marszałek Józef Piłsudski wypowiedział po przewrocie majowym.

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia

Temat: Przewrót majowy – zamach na demokrację czy konieczność?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:
Zakres podstawowy
Treści nauczania – wymagania szczegółowe
Zakres podstawowy
XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:
2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.);
Zakres rozszerzony
Treści nauczania – wymagania szczegółowe
XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:
2) charakteryzuje dynamikę zmian na polskiej scenie politycznej w okresie międzywojennym;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia, dlaczego Józef Piłsudski zdecydował się na przeprowadzenie zamachu majowego.
- ocenia konsekwencje przewrotu majowego.
- wskazuje argumenty „za” i „przeciw” decyzji Józefa Piłsudskiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- konektywizm;
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Przewrót majowy – zamach na demokrację czy konieczność?". Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj" i następnie rozwiązanie ćwiczenia nr 1 „Oceń, które partie popierały przewrót majowy, a które były mu przeciwne" zawartego w sekcji „Sprawdź się".
2. Chętni/wybrani uczniowie przygotowują prezentację na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj".

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla uczniom temat, cel zajęć zawarte w sekcji „Wprowadzenie" oraz wspólnie z nimi ustala kryteria sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. sprawdza, kto wykonał zadane ćwiczenie. Może wyświetlić odpowiedzi uczniów na tablicy interaktywnej. Prosi wybranego ucznia o uzasadnienie swojego rozwiązania.

Faza realizacyjna:

1. **Prezentacje uczniów.** Część właściwa lekcji zaczyna się od prezentacji efektów pracy w domu wybranych uczniów. Pozostali uczniowie zadają pytania prezentującym oraz uzupełniają informacje.
2. **Praca z multimedium („Prezentacja multimedialna").** Wybrana osoba czyta polecenie 2: „Na podstawie tekstów źródłowych opisz przebieg przewrotu majowego. Zachowaj odpowiednią chronologię wydarzeń" z sekcji „Prezentacja multimedialna". Po zapoznaniu się z materiałem uczniowie dzielą się na grupy i opracowują odpowiedzi. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia je, udzielając także uczniom informacji zwrotnej.
3. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia interaktywne nr 2, 3 oraz 5 z sekcji „Sprawdź się". Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez nauczyciela.
4. Następne ćwiczenie nr 6 „Porównaj zapisy konstytucji marcowej z nowelą sierpniową. Zaznacz, czy zdanie jest prawdziwe czy fałszywe" wyświetlone przez nauczyciela na tablicy uczniowie wykonują, pracując w parach. Podczas wspólnych dyskusji rozwiązują zadanie, następnie łączą się z inną parą i kontynuują swoją dyskusję, uzasadniając swój wybór.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi albo uczennicy (może być także ochotnik) podsumowanie lekcji „Przewrót majowy – zamach na demokrację czy konieczność?". Pyta, który element był dla uczniów trudny i dlaczego. Prosi jedną osobę o podsumowanie typów poleceń, które mogą pojawić się przy tematach wypracowania opartego na materiałach źródłowych.

Praca domowa:

1. Wykonaj w domu ćwiczenia niezrealizowane na lekcji.
2. Opracuj podsumowanie tematu „Przewrót majowy – zamach na demokrację czy konieczność?" w formie pytań do krzyżówki.

Materiały pomocnicze:

- *Wielka historia Polski*, tomy 1-10; Oficyna Wydawnicza FOGRA, Kraków 2016.
- Seria *Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011-2019.
- E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2011.
- Wybór tekstów źródłowych do wskazanej epoki.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z e-materiałami z sekcji „Prezentacja multimedialna”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.